

Čo by ste mali vedieť predtým, ako si zaobstaráte vodiaceho psa.

Populárno-náučná publikácia
pre záujemcov o vodiaceho psa

Eva Barániková

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Publikácia vznikla v rámci projektu:

TVORBA A OPTIMALIZÁCIA LEPŠEJ VEREJNEJ POLITIKY V ZÁUJME ODSTRAŇOVANIA BARIÉR
SPOLOČENSKÉHO ZAČLENENIA ZRAKOVO POSTIHNUTÝCH

Kód ITMS2014+ projektu:

314011L721

Projekt je súčasťou Operačného programu Efektívna verejná správa,
financovaného z Európskeho sociálneho fondu

Autor:

Mgr. Eva Barániková

Bratislava 2019

Fotografie:

Gréta Zubová a Katarína Bukerová (iba na str. 16)

Obsah:

Úvod	4
Vodiaci pes – áno či nie?	6
Výhody a nevýhody vodiaceho psa	6
Rozhodnutie požiadať o vodiaceho psa	7
Mýty a očakávania	8
Výber organizácie, ktorá vycvičí vodiaceho psa a postup pri vybavovaní vodiaceho psa	9
Výber organizácie	9
Postup pri žiadaní o vodiaceho psa	9
Vodiaci pes a legislatíva	10
Používané plemená psov – stručná charakteristika	11
Labradorský retriever	11
Golden retriever	11
Nemecký ovčiak	11
Výchova a výcvik vodiaceho psa	12
Výchova	12
Výcvik	13
Povinné schopnosti vodiaceho psa	14
Záver	15
O autorke	17
Skrámstaholms Akilles	18
Rio Guide Dogs Slovakia	18
Použité zdroje	19

Úvod:

Cieľom tejto publikácie je informovať ľudí so špecifickými potrebami v oblasti zraku a ich rodinných príslušníkov či bezprostredné okolie, ktorí uvažujú o vodiacom psovi, o tom, čo toto rozhodnutie znamená. Dozviete sa, čo je vodiaci pes, pre koho je a nie je vhodný, ako pomáha. Aby ste dostali kompletné informácie, uvádzame aj obmedzenia, ktoré treba rešpektovať.

Pred tým, ako požiadate o vodiaceho psa, mali by ste svoje rozhodnutie dôkladne zvážiť. Ide o živého tvora, ktorý má svoje nároky aj požiadavky, ktoré treba rešpektovať. Vodiaci pes prechádza náročným a finančne nákladným výcvikom, a preto je škoda, keď takýto pes nakoniec nespĺňa svoj účel a poslanie, na ktoré bol vycvičený. Veríme, že vám táto publikácia prinesie dostatok relevantných informácií, ktoré vám pomôžu v rozhodovaní.

Vodiaci pes je neoceniteľným pomocníkom, ktorého pomoc ocenia nielen nevidiaci, ale aj ťažko slabozrakí, ktorí majú problém so samostatným pohybom v priestore. Psík im dokáže uľahčiť mnoho vecí v každodennom živote: podporuje ich v oblasti samostatného pohybu (prevedie človeka okolo stojacich aj pohybujúcich sa prekážok, upozorní na prípadné nerovnosti na chodníku, prevedie cez úzke priestory ako napr. cez otvorené dvere a pod.), zároveň tým kompenzuje problémy vnímania (zodvihne zo zeme spadnutý predmet a podá ho človeku rovno do ruky) a umožní bezpečný pohyb v známom aj neznámom prostredí. Pes sa stáva mostom, ktorý uľahčuje sociálny kontakt. Veľa ľudí má rado psov, a tak sú prístupnejší človeku so zrakovým znevýhodnením pomôcť. Tým sa zároveň stierajú rozdiely a zábrany medzi človekom so špecifickými zrakovými potrebami a bez nich.

Vodiaci pes – áno či nie?

Výhody a nevýhody vodiaceho psa

Výhody:

- Vodiaci pes uľahčí nevidiacemu pohyb v známom aj v cudzom prostredí, v akejkoľvek situácii. Zrýchli a uľahčí chôdzu, tým umožní bezpečný presun z jedného miesta na druhé. Nevidiaci sa takto nemusí sústrediť na vzdialenosti a rôzne prekážky natoľko, ako keby sa pohyboval sám. Vodiaci pes je schopný sám obchádzať, prípadne označiť všetky typy prekážok, vrátane výškových. Preto aj keď pri vodiacom psovi tiež musíte poznať trasu, ktorou idete, nemusíte všetky svoje orientačné body skúmať paličkou, čo Vám výrazne ušetrí čas.
- S vodiacim psom máte zo zákona právo vstupu do všetkých prostriedkov verejnej dopravy a do všetkých verejných priestorov — aj tam, kde bežne majú psy vstup zakázaný.
- Pes významne pomôže nevidiacemu dosiahnuť väčšiu samostatnosť.
- Pes je úžasný kamarát, spoločník, ktorý Vám je bezvýhradne oddaný, vždy Vás bude mať rád takých, akí ste a preukáže Vám bezpodmienečnú náklonnosť.
- Pes môže mať zároveň canisterapeutickú funkciu. Canisterapia je liečebná metóda, v rámci ktorej pes a jeho energia pomáha človeku uvoľniť sa. Pes je schopný odbúrať u človeka prípadné psychické zábrany a zvýšiť jeho sebavedomie.
- Pes funguje ako prepájací článok medzi nevidiacim a vodiacom verejnou. Ľudia, ktorí nemajú skúsenosti s kontaktom s človekom so zrakovým postihnutím, spravidla majú zábrany nadviazať s ním kontakt — osloviť ho, prihovoriť sa, ponúknuť pomoc. Pes tieto zábrany stiera.
- Tým, že je človek so psom nútený chodiť von, má viac pohybu a pes mu tak zároveň zlepšuje zdravie a kvalitu života.
- Vďaka vodiacemu psovi sa človek necíti osamelý.
- Vodiaci pes dokáže poskytnúť psychickú podporu, ktorá odbúrava stresové faktory spojené so zrakovým postihnutím.

Nevýhody:

- S vodiacim psom budete na verejnosti dosť nápadný. Obnáša to často nechcenú pozornosť zo strany verejnosti. Verejnosť je stále pomerne málo informovaná ohľadne správania sa k človeku s vodiacim psom a k vodiacemu psovi ako takému. Chcú psa kontaktovať, prípadne kŕmiť v situáciách, keď sa to nesmie. Musíte sa naučiť vysvetľovať ľuďom, na čo vodiaci pes slúži a ako sa k nemu ľudia majú správať: Vodiaci pes sa zásadne kontaktuje len keď nepracuje a po súhlase jeho majiteľa.
- S nízkou informovanosťou verejnosti súvisí aj fakt, že aj keď máte s vodiacim psom právo vstupu kamkoľvek, aj tam, kam bežne psy vstupovať nesmú, môže sa stať, že aj napriek tomu natrafíte na niekoho, kto o tom nevie. V prípade niektorých typov zariadení táto skutočnosť totiž nie je jednoznačne legislatívne ukotvená. Musíte sa preto naučiť byť pripravený na tieto situácie a vedieť sa obhájiť.
- Mať psa vyžaduje zodpovednosť. Potrebujete mať nad ním kontrolu, aby sa správal primerane a neprekážal nikomu, aby nekontrolovane nepobehoval na voľno. Vždy potrebujete presne vedieť, kde presne sa Váš pes pohybuje a čo robí. Mali by ste ho vedieť ochrániť pred prípadným nebezpečenstvom (napr. v prípade ohrozenia zo strany iného psa/človeka) a pod. Odporúča sa nasadiť mu najmä pri pohybe na voľno náhubok, aby neskonzumoval niečo, čo by mu mohlo uškodiť a obojek s rolničkou, aby ste počuli, kde sa Váš pes nachádza.
- Zodpovednosť súvisiaca s vlastnením vodiaceho psa obnáša aj motiváciu pracovať s ním dlhodobo, venovať sa mu po pracovnej stránke, aby si udržal svoje vodiace zručnosti.
- Pes je živá bytosť a s tým sú spojené jeho fyziologické potreby. Potrebuje jesť, piť, vyprázdňovať sa, mať dostatok spánku, pohybu a pod. S venčením vodiaceho psa je spojená aj povinnosť odpratávať výkaly po psovi, ktorú ukladá zákon č. 282/2002, § 6, ods. 1 Z. z. Pes potrebuje zdravú psychohygienu, aby bol uňho vyvážený pracovný čas a čas na odpočinok.

- Treba sa starať o jeho vzhľad, zdravie a výživu — denne česať, krmiť, aspoň 4x denne venčiť, poskytnúť mu stály prístup k čerstvej vode a poskytovať adekvátnu výživu a veterinárnu starostlivosť — udržiavať jeho primeranú hmotnosť a dobrý zdravotný stav.
- Pes nie je vždy neomylný — rovnako ako človek tiež podlieha náladám, môže sa pomýliť, rozptýliť a pod., prípadne sa mu rovnako ako nám ľuďom občas jednoducho nechce pracovať. Preto si práca s vodiacim psom vyžaduje prísnu disciplínu a dôslednosť.
- V súvislosti s vodiacim psom treba počítať aj s finančnými výdavkami, ktoré sú spojené s výživou psa a veterinárnou starostlivosťou oňho (pravidelné kontroly zdravotného stavu psa aspoň raz do roka, odčervovanie, odblšovanie, vakcinácia, strihanie pazúrov a treba mať na zreteli aj náhle výskyty zdravotného problému: zápal uší/očí, úraz, náhle ochorenie a pod.).
- Starostlivosť o psa znamená aj schopnosť vybudovať si u psa rešpekt, disciplínu a vymedzenie hraníc, aby Vás bral ako vodcu svorky. Vyžaduje si zaužívanú rutinu, kde platí stanovený denný režim a každodenné precvičovanie poslušnosti. Treba dodržiavať inštrukcie od organizácie, ktorá Vám psa vycvičila, aby ste zabránili výskytu prípadných zlozvykov a neprimeraného správania u psa.
- Pes disponuje určitými vlastnosťami, ktoré nemusia každému vyhovovať — púšťa chlpy; aj napriek všetkým Vaším snahám potrebuje určitú pozornosť od svojho okolia, vydáva rôzne zvuky zo spánku, má špecifickú vôňu, a pod. Preto s tým, že budete mať vodiaceho psa, musia súhlasiť všetci prípadní členovia Vašej domácnosti. Musia akceptovať fakt, že pes bude stále s Vami, máte právo vziať ho so sebou kamkoľvek, má právo vstupu v domácnosti všade tam, kde aj Vy. Všetci musíte vziať do úvahy potreby a city psa a fakt, že na dobrú spoluprácu potrebujete byť 24 hodín denne vo vzájomnej blízkosti.

Rozhodnutie požiadať o vodiaceho psa

Pri rozhodovaní, či si zaobstarať vodiaceho psa alebo nie, treba zväziť nasledujúce otázky:

- **Máte radi psov?**
- **Cítite sa v prítomnosti psov dobre? Nebojíte sa ich?**
- **Viete si predstaviť, že vodiaci pes bude žiť spolu s Vami, prípadne s Vašou rodinou v jednej domácnosti?**
- **Ste pripravený venovať sa každodenne starostlivosti o Vášho psa, precvičovaniu jeho poslušnosti a pracovných zručností?**
- **Ste vyrovnaný s Vaším postihnutím?**
- **Ste psychicky a emocionálne dosť zrelý na to, aby ste boli pripravený primerane čeliť otázkam od ľudí, prípadne ich nežiaducemu správaniu?**

Ak ste na uvedené otázky odpovedali kladne, môžete byť dobrým kandidátom na vodiaceho psa a ďalej Vašu vhodnosť posúdi organizácia, ktorá Vám psa vycvičí. V prípade negatívnych odpovedí na horeuvedené otázky vodiaci pes nie je pre Vás vhodný. Pes nemôže za to, čo sa Vám stalo, nevie ovplyvniť Vaše postoje k spoločnosti a k životu a nedokáže vyliečiť Vaše zranenia, pokiaľ to nebudete chcieť zmeniť Vy sami. Ak nie ste vyrovnaný s Vaším postihnutím a s jeho dôsledkami, môže sa stať, že budete trpieť depresiami a výraznými úzkosťami, ktoré ovplyvnia aj Vášho psa.

Výcvik vodiaceho psa, aby vyhovoval Vaším potrebám, je veľmi náročnou a nákladnou prácou. Na Slovensku sa jeho celková cena pohybuje v čiastke prevyšujúcej 20 000 €. Sú tu zahrnuté komplexné náklady na odchov psa od šteniatka, jeho výživu a veterinárnu starostlivosť počas celého života psa, práca trénerov pri výcviku vodiaceho psa, zácvik uchádzača o vodiaceho psa, náklady na povinnú výbavu vodiaceho psa (postroj, vodič, obojok, vôdzka flexi na venčenie, vôdzka krátka pracovná, náhubok, známka a pelech). Bola by preto škoda pre Vás aj pre psa, keby ste najmä starostlivosť a precvičovanie psa v uvedených oblastiach zanedbali.

Po odovzdaní vycvičeného psa sa stanete zaňho zodpovedným vo všetkých oblastiach, vrátane finančných nákladov. Z Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny môžete dostávať pravidelný mesačný príspevok určený na starostlivosť o vodiaceho psa, avšak zďaleka to nepokryje Vaše skutočné náklady. Je preto žiaduce, aby ste pri žiadaní o vodiaceho psa mali nejaké príjmy či už z invalidného dôchodku alebo aj z pracovnej činnosti. Nezistený zdravotný problém u psa môže nepriaznivo ovplyvniť jeho pracovný výkon a zanedbanie veterinárnej starostlivosti môže viesť k závažným ochoreniam, dokonca k smrti.

Mýty a očakávania

Každý človek, ktorý uvažuje o tom, že bude mať vodiaceho psa, má nejaké očakávania. V spoločnosti sú však stále rozšírené rôzne nepravdivé mýty o vodiacich psoch, kvôli čomu môžu byť očakávania uchádzača o vodiaceho psa skreslené.

Medzi najčastejšie mýty patrí:

- Vodiace psy sú obmedzované, stále musia byť v postroji, nikdy sa nemôžu vybehať, vyblázniť, pohrať, počas výcviku ich držia v kotercoch. Nie je to pravda, vo Výcvikovej škole pre vodiace a asistenčné psy funguje tzv. **rodinný model**. Znamená to, že ako šteňa je pes priamou súčasťou rodiny svojho vychovávateľa, hravou formou sa oboznamuje s prostredím. Býva spolu s rodinou vychovávateľa v interiéri domu/bytu, chodí s ním do práce a pod. — žije plnohodnotný život. Pri výcviku takto prechádza do rodiny trénera a nakoniec do rodiny svojho budúceho majiteľa. Pes pracuje iba vtedy, keď má na sebe postroj, po jeho zložení je to „bežný pes“.
- Pes vždy presne vie, kam chcete ísť a čo má robiť. Nie je to pravda. Pes sa dokáže naučiť pohybovať sa na trasách, ktoré pravidelne používate, ale ste to Vy, kto musí psa naučiť trasy prostredníctvom povelov „rovno“, „vpravo“, „doľava“ a pod. a kontrolovať ho, či ide správne — pes sa tiež môže pomýliť. Preto pred tým, ako dostanete vodiaceho psa, potrebujete absolvovať **kurz orientácie v priestore a samostatného pohybu**. Potrebujete výborne poznať najmä Vaše domáce prostredie. Ak sa rozhodnete presťahovať, odporúča sa počkať aspoň 6 mesiacov, kým dostanete vodiaceho psa, aby ste sa zatiaľ naučili používať Vaše potrebné trasy a pohybovať sa v okolitom prostredí. Vy a Váš vodiaci pes tvoríte jeden tím, v ktorom musí byť vzájomná spolupráca. Váš vzťah sa musí vyznačovať vzájomnou dôverou, oddanosťou a svojím spôsobom závislosťou jedného od druhého. V spolupráci s vodiacim psom Vy fungujete ako navigátor a pes ako operátor, ktorý vykonáva Vaše pokyny.
- Pes vie „povedať“, keď môžete prejsť cez cestu a keď na semafore svieti zelená. Nie je to pravda, psy sú farboslepé a nemajú taký odhad rýchlosti a vzdialenosti ako ľudia. Musíte sa preto naučiť skontrolovať si sluchom dopravnú situáciu pred vstupom do vozovky. Ak sa rozhodnete požiadať o pomoc vodiaceho človeka, berte na vedomie, že vodiaca verejnosť neprechádza cez cestu vždy, keď je to bezpečné.

Výber organizácie, ktorá vycvičí vodiaceho psa a postup pri vybavovaní vodiaceho psa:

Slovensku existuje viacero subjektov, ktoré cvičia vodiace psy. **Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy** (ďalej len VŠVAP) v Bratislave je jediná na Slovensku, ktorá je na túto činnosť medzinárodne akreditovaná. Je členom svetovej asociácie, ktorá združuje organizácie zamerané na výcvik vodiacich psov po celom svete — IGDF (International Guide Dog Federation). Znamená to, že pri výcviku psov a práci s klientom používa medzinárodné štandardy a ich dodržiavanie je pravidelne preverované auditom. Do tejto asociácie patria najvýznamnejšie organizácie z celého sveta, ktoré sa venujú výcviku vodiacich psov a najstaršia z nich má takmer 100-ročnú prax v oblasti výcviku vodiacich psov.

Je však na Vás, akú organizáciu si vyberiete. Môžete sa rozhodnúť na základe odporúčania od Vašich priateľov, ktorí už majú vodiaceho psa, prípadne z médií a internetu.

Pokúste sa komunikovať s ľuďmi, ktorí nemajú problém úprimne vyjadriť svoj názor na výcvikovú školu, od ktorej majú psa.

Postup pri žiadaní o vodiaceho psa

Slovenská legislatíva definuje vodiaceho psa ako kompenzačnú pomôcku. Podľa toho sa z nej odvíjajú aj príslušné zákony.

Cenu psa čiastočne uhradza štát. Je rozdelená na 2 časti: kúpna cena ako taká a zácvik uchádzača o vodiaceho psa v práci s vodiacim psom. Prvú časť uhradí ÚPSVaR do maximálnej výšky 7302,67 €. Posudzovanie výšky príspevku je v kompetencii ÚPSVaR. V prípade, že Vám na príspevok nevzniká nárok, alebo je v nižšej sume, môžete požiadať výcvikovú organizáciu o pomoc pri hľadaní sponzorov. Podobne je to aj pri nákladoch na zácvik práce s vodiacim psom, maximálne výška príspevku je 1 200 €.

Keďže sú však náklady na výcvik psa v skutočnosti oveľa vyššie, organizácia ich musí vykryť od sponzorov, z verejných zbierok, z fundraisingových projektov a pod.

Pri žiadaní o vodiaceho psa sa vyžaduje nasledovný postup:

1. Váš očný lekár vypíše nález podľa Vašej diagnózy, kde uvedie, či ide o praktickú alebo úplnú slepotu.
2. Nález spolu s vyplnenou žiadosťou o kompenzačnú pomôcku treba odovzdať na posudkové oddelenie Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len ÚPSVaR). Do žiadosti treba uviesť, že máte záujem o príspevok na: kúpu pomôcky, zácvik používania pomôcky (v prípade prvého psa) a príspevok na kompenzáciu výdavkov súvisiacich so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom.
3. ÚPSVaR vystaví komplexný posudok, v ktorom schválí Váš nárok na príspevok podľa žiadosti. Od odovzdania žiadosti to môže trvať niekoľko mesiacov. Medzitým si môžete vyhľadať organizáciu, ktorá Vám vycvičí psa.
4. Na základe komplexného posudku, ktorý dostanete od ÚPSVaR, Vám organizácia vystaví predfaktúru s kúpnu cenou psa a s cenou zácviku (v prípade prvého psa). K predfaktúre budete potrebovať aj certifikát, že organizácia je oprávnená cvičiť vodiace psy.

5. Predfaktúru spolu s certifikátom predložíte Vašej sociálnej referentke na ÚPSVaR.
6. Na základe predfaktúry dostanete rozhodnutie o výške priznaného príspevku (môže trvať asi mesiac).
7. Zatiaľ sa môžete zacvičovať s Vaším budúcim psíkom v priestoroch výcvikovej organizácie, prípadne absolvovať odovzdávací proces a psík Vám bude pridelený domov.
8. V nasledujúcom mesiaci od prijatia rozhodnutia Vám ÚPSVaR vyplatí príspevok. Do 3 mesiacov potom treba predložiť doklady o kúpe.
9. Skutočnosť o tom, že ÚPSVaR Vám vyplatil príspevok, oznámite organizácii.
10. Organizácia Vám vystaví faktúru a prípadne aj kúpnu zmluvu.
11. Po prijatí Vašich peňazí za psa a za zácvik Vám organizácia pošle kópiu výpisu zo svojho bankového účtu/ príjmového dokladu, kde je uvedená transakcia s Vašimi finančnými prostriedkami.
12. Faktúru spolu s výpisom/príjmovým dokladom od organizácie odovzdáte Vašej sociálnej referentke na ÚPSVaR.

Ďalšie postupy sa líšia v závislosti od konkrétnej organizácie, ktorá psa vycvičí. VŠVAP absolvuje s každým potenciálnym klientom osobný pohovor, kde zisťuje potreby klienta, jeho životný štýl a ďalšie informácie, ktoré majú vplyv na výber psa. Snahou VŠVAP je vybrať každému klientovi pomocníka, ktorý bude kompatibilný s jeho životným štýlom a temperamentom. Pracovníci VŠVAP overujú aj zručnosti a schopnosti v oblasti orientácie v priestore a samostatného pohybu, v prípade potreby odporučia vhodné kurzy. Klient je s organizáciou v kontakte počas celej doby výcviku psa.

Vodiaci pes a legislatíva

Vodiaci pes je podľa zákona 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch ťažkého zdravotného postihnutia, § 24, 25 kompenzačná pomôcka pre zdravotne ťažko postihnuté osoby a jeho postavenie a práva upravujú tieto predpisy:

Zákon č. 282/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov, § 4, písm. a): Fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom má právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach. Na fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím odkázanú na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom sa nevzťahuje zákaz vstupu so psom na miesta vymedzené podľa § 5 ods. 1 písm. b). Nasadenie náhubku pre psa so špeciálnym výcvikom sa nevyžaduje pri výkone činnosti, na ktorú bol pes vycvičený.

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v znení neskorších predpisov, § 26, ods. 4, písm. a): Fyzická osoba podnikateľ a právnická osoba, ktoré prevádzkujú zariadenia spoločného stravovania (ďalej len "prevádzkovateľ zariadenia spoločného stravovania"), sú povinné zabezpečiť, aby do výrobných a skladovacích priestorov nevstupovali neoprávnené osoby a zamedziť vedeniu a vpúšťaniu zvierat do priestorov zariadenia spoločného stravovania okrem priestorov určených na konzumáciu stravy, do ktorých môžu vstupovať osoby so zdravotným postihnutím v sprievode psa so špeciálnym výcvikom.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou v zmene neskorších predpisov (Antidiskriminačný zákon) — upravuje uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania.

Používané plemená psov – stručná charakteristika:

VŠVAP má už takmer 13 rokov účelový chov, zameraný na plemeno Labradorský retriever, pretože labrador je plemeno najmenej náročné na prácu s človekom a na starostlivosť zo strany osoby so zrakovým postihnutím. V chove VŠVAP sú výhradne jedince s vhodnými zdravotnými a povahovými vlastnosťami, ktoré sa od vodiaceho psa vyžadujú. Chovné línie vo VŠVAP majú pôvod v renomovaných medzinárodných výcvikových školách. V účelovom chove sa potláčajú typické lovecké vlastnosti, ktoré sú pre ľudí so zrakovým znevýhodnením nežiaduce.

Labradorský retriever

Pochádza z Veľkej Británie. Patrí medzi stredne veľké plemená. Výška v kohútiku dosahuje 56 – 57 cm (psy) a 54 – 56 cm (suky). Farba srsti je čierna, žltá alebo čokoládovo hnedá. Sú to psy bystré, čulé, inteligentné, poslušné a oddané. Majú láskavú povahu, bez agresivity alebo nežiaducej bojzlivosti. Tieto psy sú veľmi agilné. Milujú vodu. Sú adaptabilné a sú to oddaní spoločníci.

Dnes sa s nimi stretávame nielen v poľovníctve a v záchranárstve, ale aj ako so psami asistenčnými alebo vodiacimi.

Golden retriever

Krajina pôvodu je Veľká Británia. Taktiež patrí do skupiny retrieverov, do skupiny stredných plemien. Výška v kohútiku je 56 – 61 cm (psy) a 51 – 56 cm (suky). Srst' môže mať akýkoľvek odtieň farby zlatej alebo krémovej. Tieto psy sú láskavé, priateľské, dôverčivé a poslušné. Majú prirodzenú pracovnú schopnosť. Pre ich inteligenciu, ľahkú cvičiteľnosť a schopnosť naviazať sa na človeka sa využívajú aj ako psy vodiace, asistenčné alebo canisterapeutické.

Nemecký ovčiak

Pochádza z Nemecka. Zaráďujeme ho do skupiny stredne veľkých plemien psov. Výška v kohútiku je 60 – 65 cm (psy) a 55 – 60 cm (suky). Farba srsti je čierna s pravidelnými hnedými, žltými až svetlošedými znakmi, tak isto je možné len čierne sedlo, železitá farba (černavý nádych na šedom alebo svetlohnedom podklade so zodpovedajúcimi svetlejšími znakmi), celočierna, jednotná šedá (vlkošedá) alebo so svetlými či hnedými odznakmi.

Nemecký ovčiak je stelesnením sily, inteligencie a obratnosti. K najvýznamnejším vlastnostiam nemeckých ovčakov patria neohrozenosť, ovládateľnosť, bdelosť, vernosť, neúplatnosť, odvaha, bojovnosť a tvrdosť. Tieto psy sa zvyčajne používajú na stráženie objektov, v armáde, v polícii, na vyhľadávanie, ale aj ako psy vodiace. Avšak pre ich tvrdosť, bojovnosť a iné podobné vlastnosti sa z ich výcviku na tento účel postupne upúšťa.

Ďalšie používané plemená psov:

Kráľovský pudel
Border kólia
Krátkosrstá kólia
Belgický ovčiak

Austrálsky ovčiak
Biely švajčiarsky ovčiak
Beauceron
Chesapeake bay retriever

Flat-coated retriever
Curly-coated retriever a ďalšie.

Výchova a výcvik vodiaceho psa:

Výchova

Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy má už takmer 13 rokov svoj vlastný účelový chov, v ktorom zámerne udržiava jedince výlučne s vlastnosťami, ktoré potrebuje vodiaci pes. Vodiaci pes má byť vysoko kontaktný voči človeku — človeka prirodzene považuje za svoju najvyššiu prioritu a vždy je ochotný mu vyhovieť. Preto musí byť pre človeka ľahko ovládateľný. Nesmie vykazovať akúkoľvek agresivitu, či už voči ľuďom, iným zvieratám alebo podnetom v prostredí. Nesmie trpieť akýmkoľvek zdravotným problémom (alergie, problémy s pohybovým ústrojenstvom a pod.).

Niektoré z uvedených vlastností sa dajú vypozerovať u malých šteniatok. Každé zo šteniat potom vo veku 6 – 8 týždňov putuje do rodiny vychovávateľa, kde zostáva zhruba 8 – 12 mesiacov, prípadne dlhšie. Vychovávateľom môže byť ktokoľvek nad 18 rokov, ochotný dodržiavať pokyny VŠVAP. Šteňa je po celý čas v rodine vychovávateľa. Vychovávateľ učí šteňa cviky základnej poslušnosti (Sadni!, Ľahni!, Zostaň!...), základné hygienické návyky — nie len nevyprázdňovať sa na miestach, kde to nie je vhodné, ale aj robiť potrebu na povel a výhradne na vôdzke. Tento úkon má následne praktický význam pre budúceho majiteľa vodiaceho psa, ktorý bude potrebovať pomoc psa pri presune na svojich trasách napr. do práce a pod., a keby sa mu pes chcel vyprázdňovať počas presunu na trase, keď ho vedie, jeho majiteľovi by tým komplikoval život zbytočným zdržiavaním. Nevidiaci človek je tak isto schopný pozbierať výkaly po svojom psovi. Preto sa pes už od malička u vychovávateľa učí aj nenechať sa vyrušiť pri vykonávaní potreby, aby človek mohol k nemu popri vôdzke pristúpiť, vyhmatať, kde pes je, podľa jeho polohy určiť, kde sa vyprázdnil a prípadné exkrementy pozbierať. Pri odovzdávaní vodiaceho psa sa človek so špecifickými potrebami v oblasti zraku prostredníctvom inštruktora tento postup naučí — ide o veľmi jednoduchú techniku.

Okrem uvedeného vychovávateľ oboznamuje šteňa s podnetmi okolitého prostredia, ktoré je pre ľudí bežné a človek so špecifickými potrebami v oblasti zraku sa v ňom bude so psom bežne pohybovať. Ide napr. o cestovanie rôznymi dopravnými prostriedkami — auto, vlak, autobus, električka, chôdzu po eskalátoroch, hluk mesta, návštevu obchodných centier a aj zariadení, kam je bežne vstup so psom zakázaný — reštaurácie, divadlá, múzeá a pod. Vychovávateľ si šteňa berie aj k sebe na pracovisko. Pes sa takto učí pokojne sa správať, ticho ležať na jednom mieste aj dlhší čas, byť zvyknutý na veľké množstvo ľudí, nebáť sa rôznych typov hluku, náhlych zvukov a pod. Je tiež socializovaný aj s inými typmi domácich a hospodárskych zvierat, ako sú mačky, škrečky, králiky, kone a pod.

Šteňatá vo výchove pri týchto úkonoch nosia na sebe vestičku s logom Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy, vďaka ktorej sa učia, že keď ju majú na sebe, musia sa sústrediť výhradne na to, čo od nich požaduje "ich človek". Napr., že si vtedy nesmú len tak odbehnúť venčiť sa do trávy a pod. Až neskôr vo výcviku vestičku nahradí biely postroj. Práca vychovávateľa je počas celej doby sledovaná a riadená koordinátorom výchovy šteniat.

Výcvik

Do výcviku sa pes dostáva z výchovy vo veku okolo 1 roka (vo veku 12 – 18 mesiacov). Musí na to spĺňať povahové aj zdravotné predpoklady — nesmie byť príliš temperamentný, ale ani príliš apatický, prípadne bojazlivý, nesmie mať akýkoľvek zdravotný problém v oblasti pohybového aparátu, nesmie trpieť alergiami, prípadne inými chorobami, ktoré by predstavovali zbytočné finančné výdavky pre klienta v súvislosti s veterinárnou starostlivosťou. Pes pred výcvikom absolvuje sériu rôznych testov, kde sa ukáže, či má alebo nemá predpoklady zvládnuť výcvik. Zisťuje sa aj odolnosť psa na prípadne stresové situácie, s ktorými sa môže stretnúť počas svojho pracovného života. Počas výcviku žije budúci vodiac pes v rodine trénera. Výcvik trvá 6 — 8 mesiacov. Pes sa tu učí pracovať v klasickom bielom postroji pre vodiace psy, ktorý bude potom používať aj v práci so svojim budúcim majiteľom. Učí sa samostatne pomáhať človeku tak, aby ho pritom sám bezpečne viedol. Pes sa prirodzene orientuje najmä čuchom a sluchom. V procese výcviku sa však musí naučiť orientovať najmä očami. Ide o veľmi náročnú a trepezlivú prácu, pri ktorej pes postupne chápe jednotlivé povel a cviky, ktoré potom bude schopný uplatniť pri vedení nevidiaceho.

V prvej fáze výcviku sa pes učí zastavovať pri prekážkach na zemi, či už ide o jamu alebo vyvýšeninu. Ďalej sa učí reagovať na smerové povel „doľava“, „vpravo“, „naspäť“. Nasledujú tzv. ukazovacie povel, keď pes má označiť priechod pre chodcov, označik zastávky MHD, stĺp semaforu, miesto na sedenie, dvere (zatvorené aj otvorené), schody hore/dolu — pes pri chôdzi po schodoch zastavením označuje prvý a posledný schod.

K povinným schopnostiam vodiaceho psa okrem uvedených patrí splnenie zvukových povelov ako napr. vykročiť vpred, zastaviť, odbočiť, označiť zebru, schody, dvere a pod., nastúpiť a vystúpiť z prostriedku MHD. Tiež sa musí pokojne správať v prítomnosti ľudí aj iných psov na ulici, musí zostať napr. po povel sedieť, pokiaľ ho psod neodvolá, nesmie sa nikam samovoľne rozbehnúť a pod. Jednou z dôležitých schopností vodiaceho psa je aj aport, keď pes na povel prinesie majiteľovi spadnutú vec a podá mu ju priamo do ruky.

Pes musí zastavením označiť všetky typy statických prekážok na zemi, a teda aj tzv. vysoké prekážky, pod ktoré by pes sám prešiel, ale človek nie. Ide napr. o výstražnú pásku na ohradenie výkopu, vetvy stromov siahajúce do oblasti hlavy človeka a pod. Pes musí zvládnuť obchádzanie aj tzv. mobilných prekážok, ako sú okolo prechádzajúci ľudia, prípadne autá a pod., označiť úzky priestor, prípadne vybrať alternatívu, ako sa dá priestor obísť (napr. v prípade zaparkovaného auta na chodníku a pod.). Keďže pes bude pracovať spravidla s človekom, ktorý nosí paličku, tréner pri výcviku tiež používa bielu palicu pre nevidiacich. V poslednej fáze výcviku tréner nosí aj nepriehľadné okuliare.

Je veľmi dôležité, aby nevidiaci poznal trasu, kade chce ísť. Podľa toho dáva psovi povel, avšak nevie, čo presne pred ním je — jama, obrubník a pod. Pes ho na všetky tieto nepredvídateľné javy upozorní. Tiež sa môže stať, že psa — aj keď len na moment — niečo zaujme a neúmyselne vybočí z trasy. Majiteľ vodiaceho psa sa preto v žiadnom prípade nemôže na psa stopercentne spoliehať. Musí preto poznať zásady priestorovej orientácie a chôdze s bielou palicou.

Povinné schopnosti vodiaceho psa:

Poslušnosť

Keďže človek, ktorý dostane vodiaceho psa, spravidla nie je kynológ, pes by mal byť dokonale a ľahko ovládateľný. K jeho schopnostiam patria aj prvky základnej poslušnosti ako povel „sadni“, „ľahni“, „vstaň“, „zostaň“, „k nohe“, „aport“, privolanie, chôdza na vôdzke, chôdza pri nohe a pod.

Schopnosti pre vodenie

- Splnenie zvukových povelov: „vpred“, „vpravo“, „doľava“, „ukáž dvere“ a pod.
- Obchádzanie a označovanie prekážok (vysoké prekážky, úzke miesta, prekážky na zemi, prekážky po stranách — napr. priehlbiny, výmole, stĺp v ceste, eskalátory a pod.).
- Udržanie priameho smeru napr. na chodbách, na námestiach, pri prechádzaní cez cestu a pod., kde je spravidla rozľahlá voľná plocha.
- Zabránenie v ďalšej chôdzi alebo tzv. „inteligentné neuposlušnutie“ v prípade, že človeku hrozí nebezpečenstvo. Napr. pri vstupe do vlakového koľajiska alebo pri výkope ohradenom páskou, kde by pes prešiel sám, ale človek by si mohol ublížiť, pes nesmie človeka poslúchnuť pri vykročení na povel ani na naliehanie človeka, kým sa sám nepresvedčí, že človek si prekážku našiel napr. palicou a vie o nej.

Nadštandardné úkony

Do tejto kategórie patria schopnosti, ktoré sa špeciálne učí konkrétny pes na požiadavku konkrétneho klienta. Môže ísť napr. o uprednostňovanie plošín pred schodmi na povel „schody“, podávanie predmetov podľa ich názvu, napr. mobil, kľúče, palicu a pod., prípadne o pomoc človeku tým, že mu pes umožní opierať sa oňho pri chôdzi po schodoch, pri vstávaní a pod.

Záver:

Ak ste sa v čítaní príručky dostali až sem, pevne verím, že informácie, ktoré som sa tu snažila spísať, Vám poskytnú lepšiu predstavu a prehľad o tom, čo všetko obnáša rozhodnutie zadovážiť si vodiaceho psa pre zlepšenie kvality Vášho ďalšieho života. Tiež dúfam, že ste v tejto príručke našli všetko potrebné.

Túto príručku som sa rozhodla spísať nielen na podnet VŠVAP, ale aj preto, že ako držiteľka vodiaceho psa tejto problematike rozumiem a veľmi ma zaujíma. Zároveň na Slovensku neexistuje žiadny laický ucelený text, ktorý by obsahoval zhrnutie dôležitých informácií pre tých, ktorí by mali záujem zaobstarať si vodiaceho psa, prípadne pre skupinu ľudí, ktorých daná problematika jednoducho zaujíma. Aj na základe vlastných skúseností si myslím, že človek, ktorý sa rozhodne vybaviť si vodiaceho psa, potrebuje dostať čo najviac informácií ešte predtým, ako psíka dostane.

Ja sama som držiteľkou už druhého vodiaceho psa a život bez psa si už neviem predstaviť. Pomáha mi zdolávať každodenné prekážky, o akých väčšina ľudí ani netuší. Dodáva mi sebavedomie a možnosť cítiť sa rovnako plnohodnotným človekom ako všetci ostatní, čo som predtým nikdy necítila. Ide so mnou všade tam, kde by to človeka mohlo z časových alebo rôznych iných dôvodov obmedzovať a ide tam so mnou veľmi rád. Kamkoľvek.

Prvým mojím psím parťákom bol čierny labradorský retriever zo Švédska menom Skråmstaholms Akilles. Úžasnou okolnosťou osudu bol fakt, že viac ako 10 rokov predtým, ako som ho vôbec spoznala, som mala tú česť dostať sa do Švédska, priamo do Štokholmu, odkiaľ pochádzal aj on a pobyt na tom mieste na mňa veľmi silno zapôsobil. Môj prvý štvornohý sprievodca pre mňa preto predstavoval akési zvláštne spojenie s touto krajinou. Dožil sa krásnych takmer 11 rokov a verne ma sprevádzal sťa rytier v lesklej zbroji na cestách životom. Pomohol mi splynúť so svetom bežných ľudí, čo som si dovedy nevedela ani predstaviť a ohroval ich svojou charizmou a výnimočnými schopnosťami. Jeho nástupcom je taktiež čierny labrador, Rio Guide Dogs Slovakia. Predstavuje pre mňa oživenie a oplýva chuťou do života, ktorá ma núti neustávať a kráčať ďalej aj napriek úskaliam.

Eva a Rio

O autorke:

Narodila som sa so sivým zákalom na oboch očiach. Ide o ochorenie, keď treba z každého postihnutého oka vybrať šošovku. Dnes sa pri tomto ochorení osádzajú novorodencom nové šošovky, avšak v časoch, keď som sa narodila ja, sa to ešte nerobilo. Prvú očnú operáciu som podstúpila ako deväťmesačná, ďalšiu ako trojročná, keď sa k diagnóze pridružil aj zelený zákal. Pred operáciami som údajne videla len tieň, svetlo a tmu. Keďže som bola veľmi malá, z toho obdobia si už nič nepamätám. Po druhej operácii som úplne prestala vidieť na pravé oko. Na ľavom oku mi zostali zvyšky zraku, vďaka ktorým rozpoznávam všetky farby a môžem vidieť čítať veľmi zväčšené písmo a rozpoznať hlavné črty objektov. Kvôli významným zásahom na rohovke a dúhovke som však svetloplachá a pre absenciu trojrozmerného videnia si nevidím dobre pod nohy. Preto orientácia v priestore počas bežného denného svetla, ale aj večer, je pre mňa pomerne náročná a v tom mi neoceniteľne pomáha vodiaci pes.

Okrem zrakovej chyby mám vrodene aj telesné postihnutie — skrytý rázštep chrbtice a tým spôsobené výrazné skrútenie ľavej nohy. K tomu mám pravdepodobne rysy autizmu — najmä pred nástupom do školy som nemala veľký záujem komunikovať so svojím okolím a spolupracovať s učiteľom — vždy som si rada robila všetko podľa seba. Problematické začleňovanie sa do kolektívu mi zostalo až do dospelosti. Moji rodičia sa preto rozhodli o ročný odklad mojej školskej dochádzky a zapísali ma do školy pre slabozraké deti v Bratislave. Stredoškolské vzdelanie som nadobudla na obchodnej akadémii pre žiakov s telesným postihnutím. Tam som našla záľubu v špeciálnej pedagogike, ktorú som sa preto rozhodla ísť študovať na Univerzitu Komenského. Vtedy som si však netrúfala študovať špeciálnu pedagogiku v najširšom zábere, preto som si vybrala pedagogiku zrakovo postihnutých, ktorá mi vzhľadom na vlastné skúsenosti bola najbližšia. Na univerzite som absolvovala dvojodborové magisterské štúdium — popri špeciálnej pedagogike som študovala učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry. Vždy som bola skôr študijný typ a k športovým aktivitám ma to veľmi neťahalo. Preto aj štúdium danej problematiky ma veľmi bavilo, avšak predstavovalo pre mňa príliš veľkú záťaž, kvôli čomu sa mi vo štvrtom ročníku výrazne zhoršil zrak. Odvtedy vidím asi tak, ako keby človek pozeral rozmazaný videozáznam. Popri pedagogickom vzdelaní som si robila aj štúdium angličtiny na jazykovej škole a učila som sa aj španielčinu ako samouk, pretože slovenčina aj cudzie jazyky ma vždy veľmi bavili. Napriek rôznym strastiam súvisiacim s mojím zdravotným stavom aj osobným životom sa mi však úspešne podarilo dokončiť obe štúdiá. Štúdium angličtiny som ešte po vysokej škole postupne dotiahla na prekladateľstvo a pri štúdiu pedagogiky som zistila, že učiteľstvo nie je práve moja parketa. Ubrala som sa preto smerom prekladateľským, kde pôsobím doteraz.

Doma sme psíka ani žiadne iné domáce zviera takmer nikdy nemali — až ako desaťročnej sa mi podarilo prehovoriť rodičov aspoň na akváriové rybičky. Rodičia boli preto tak trochu zaskočení, keď som im povedala, že si idem vybaviť vodiaceho psa. Postupne si však celkom zvykli a môj súčasný štvornohý parťák Riuško má tiež svoje miesto v našej rodine. Dokonca si sami odkúpili sučku nemeckého ovčiaka, ktorá predtým patrila medzi cvičencov VŠVAP, avšak kvôli povahe bola z výcviku vyradená.

Medzi moje záľuby patrí hudba — vlastná tvorba a spev, spomenuté zaoberanie sa cudzími jazykmi a prekladateľstvo. Patrí sem aj Informatika, v rámci ktorej som absolvovala aj 2 10-dňové medzinárodné počítačové tábory vo Švédsku a v Anglicku. Tiež mám záľubu aj vo zvieratách. Myslím si, že keby som mala zdravý zrak a iné oblasti, išla by som študovať veterinárne lekárstvo.

Istý čas som pôsobila aj tak trochu umelecky, v divadle zrakovo postihnutých hercov, kde som sa krásne naučila pracovať s emóciami, čo je nevyhnutná schopnosť pri práci s vodiacim psom.

V súčasnosti sa venujem prekladateľstvu v rámci medzinárodných aktivít VŠVAP a zapisujem poznámky na univerzitných prednáškach študentom so zdravotným znevýhodnením, ktoré im nedovoľuje, aby si poznámky písali sami (najmä nepočujúci a študenti s poruchou jemnej motoriky). Ide o službu, ktorú poskytuje Centrum podpory pre študentov so špecifickými potrebami v Bratislave.

Skrámstaholms Akilles

Dátum narodenia: * 24. 9. 2007
Dátum úmrtia: † 26. 7. 2018
Plemeno: Labradorský retriever
Farba: Čierna

Rodičia
Otec: Winnie's Frank Zappa (čierny)
Matka: Limelight's Golden Harmony (žltá)
Výcvik: Emmelie Reinson, Jarmila Virágová

Náš Akido, Aki, Akinko, Akillesko, Aki-láska

Dobromyseľný anjel v koži labradora, svojou charizmou, zhovievavosťou a úžasným zmyslom pre spravodlivosť pripomínal známu postavu profesora Dumbledora z Harryho Pottera. Bol taký výnimočný, že aj napriek všetkému, čo patrí k typickej labradorskej anatómii vrátane plávacích blán, nemal rád vodu a nebol ani zďaleka taký žravý, ako inak labradory bývajú. Dal mi možnosť okúsiť, aké je úžasné, keď je tu niekto len pre mňa a berie ma presne takú aká som – bez predsudkov a bez predpojatosti voči malichernostiam, ktoré nestoja za zmienku.

Stal sa mojím duchovným učiteľom. Naučil ma nestresovať sa nad zbytočnosťami a nebáť sa kráčať bez strachu. Prekonal všetky moje predstavy, sny a očakávania od psíka, ktorého som si tajne vysnívala a akého som vždy chcela mať. Chodili sme spolu tešiť svet a nejednému kamarátovi/kamarátke pomohol prestať báť sa psov.

Kým bol so mnou, ani raz nebol chorý. Ako 10-ročný ma už ani vodiť nemusel, no on aj tak veľmi chcel a trpel, keď nemohol. Keď mal viac ako 10,5 roka, ozval sa nádor na jeho slezine, o ktorom sa predtým nevedelo. Musel podstúpiť operáciu, ktorá bola veľmi náročná. Stratil veľa krvi a pri transfúzii sa podarilo darcovi odobrať ani nie polovičnú dávku. Jeho darcom bol zhodou okolností jeho budúci nástupca Rio, o ktorom som ešte vtedy ani zďaleka netušila, že Akida nahradí.

Ani samotný operatér, skúsený veterinár, nedával Akinkovi nádej, že sa vôbec preberie. Aki sa však rozhodol zabojsť, úspešne sa prebral, zotavil a tešil ma ešte ďalšie 3 mesiace. Keď 10 dní pred jeho definitívnym odchodom prišiel Riuško, Akinko akoby usúdil, že už je vhodné odovzdať štafetu a že aj pri Riovom budem v „dobrých rukách“. 26. júla 2018 nás teda opustil a odišiel do psieho nebička, kde už nič nebolí.

Rio Guide Dogs Slovakia

Dátum narodenia: * 8. 12. 2015
Plemeno: Labradorský retriever
Farba: Čierna
Rodičia

Otec: Andreas (čierny)
Matka: Hanna Guide Dogs Slovakia (žltá)
Výcvik: Katarína Paxnerová, Jana Krištofová, Jarmila Virágová

Náš Riuško

Riuško ma sprevádza od 16. júla 2018 a je nám spolu veľmi dobre. Už po dvoch týždňoch som vedela, že sa mu u nás páči. Svojou veselou spontánnou povahou naplňa môj život radosťou a dáva mi chuť žiť ho naplno. S Akinkom by spolu tvorili jin a jang.

Ešte sme spolu krátko, ale už máme spolu za sebou niekoľko celkom nových skúseností. Jednou z nich je tak trochu výchovná a poučná prednáška pre tretiakov a štvrtákov neďalekej základnej školy, kde som deťom

vysvetlila, čo všetko vodiaci pes vie a ako sa k nemu treba správať. Riuško moje slová svojou poslušnosťou a ochotou rád potvrdil a náš spoločný prehovor zaznamenal veľmi priaznivý ohlas nielen u detí, ale aj u pani učiteliek. Pozeralo sa na nás vyše 100 detí, ak nie aj viac. Nevie, či by som to predtým zvládla.

Vďaka mojim dvom skvelým chlapcom, mojim čiernym svetielkam verím, že som sa vo svojom živote dostala oveľa ďalej, ako som dúfala. A vraj nie som jediná, kto si to myslí.

Vodiaci pes je pre mňa nie len pomocník, ale parťák a spoločník, bez ktorého by som už nedokázala ďalej žiť.

Použité zdroje:

Andrea Klozová (2013): Co je dobré vědět před pořízením vodícího psa

Shelley McMullen (2010): Cesta k slobode — Príručka majiteľa vodiaceho psa

Osobné skúsenosti

**VÝCVIKOVÁ
ŠKOLA PRE VODIACE
A ASISTENČNÉ PSY.**

Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy o.z. • Member of International Guide Dog Federation
A Sekulská 1, 841 04 Bratislava, Slovensko **M** +421 911 119 397 **E** info@vodiapipes.sk **W** vodiapipes.sk
IČO 4235 7632 **DIČ** 2120014479 **Č. Ú.** SK24 0200 0300 3170 0033 6032